

ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Анотація. У статті зроблено аналіз навчально-педагогічних практик які є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Психолого-педагогічна практика сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до професійної діяльності, визначає ступінь його професійної підготовки. Акцентується увага на тому що, практична діяльність формує багатий досвід реального професійного спілкування, сприяє формуванню у студентів більш точних уявлень про себе, про власний рівень конфліктологічної культури і реалії професійної діяльності. Власний досвід активного та творчого підходу до практичної роботи формує у майбутніх фахівців індивідуальний стиль професійної діяльності, виховує стійкий інтерес до своєї професії, потреби в самопізнанні й професійному вдосконаленні. Ефективна організація практики у професійній підготовці фахівця є не лише критерієм освоєння теоретичних знань, а й важливим чинником розвитку конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій та запорукою становлення конкурентоздатного фахівця.

Ключові слова: конфліктологічна культура, навчально-педагогічна практика, професійна підготовка, фахівці соціономічних професій.

Practice as important factor of development future professionals of the conflictological culture socionomical professions

Annotation. In the article was made the pedagogical analysis, which is an inalienable part of educational process. Pedagogical practice promotes to form creative position of future specialist by his professional work, determines the degree of his professional training. The attention is focused on the fact that practical activity creates a rich experience of real professional communication, promotes the students more accurate representations of themselves, their own level of the culture and realities of the conflictological profession. Own experience an active and creative approach to practical work is forming to the future professionals individual style of professional activity, educate a strong interest to the profession, the need for self-knowledge and professional development. An effective organization of practice in the training of the specialist is not only criterion for the mastering of theoretical knowledge, but also an important factor in the development of the conflictological culture of the future specialists of socionomical profession and it is the guarantee of becoming the competitive specialist.

Key words: the conflictological culture, an educational pedagogical practice, professional preparation, specialists of the socionomical professions.

Постановка проблеми. Одним із важливих та дискусійних питань професіоналізації в соціономічній

сфері є процес культурного становлення та розвитку фахівців цього профілю під час навчання у ВНЗ. Проте

реальна діяльність фахівця соціономічної професії (психолога, педагога, соціального працівника, тощо), на думку багатьох авторів (М. Лукьянова, В. Малікова, В. Пахальяна, В. Рубцова, В. Семикіна, Н. Серебровської, Т. Чиркової та ін.) переконує, що в практиці професійних взаємин культура взаємодії фахівців соціономічної сфери поки що недостатня. Тому формування конфліктологічної культури є необхідним компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Зростають вимоги до випускників соціономічних професій і все більш актуальною стає проблема підвищення якості практичної підготовки майбутніх фахівців. Педагогічна практика є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Вона сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до професійної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності.

Під час практики поглиблюються теоретичні знання, виробляються професійні вміння й навички, розвиваються творчі здібності, педагогічне мислення. Розвиваються навички комунікативної культури, в тому числі і конфліктологічної культури, формуються навички взаємодії та співробітництва майбутніх фахівців.

В процесі формування конфліктологічної культури майбутнього фахівця соціономічної сфери важливого значення набуває досвід застосування знань на практиці. Чим більшим і різноманітнішим буде коло проблем спілкування, з якими студенти свідомо зіштовхнуться в процесі проходження практики, чим більш інтенсивною буде взаємодія з учнями та їх батьками, тим більшою кількістю певних ситуацій взаємодії володітимуть студенти.

Практична діяльність формує багатий досвід реального професійного спілкування, сприяє формуванню у студентів більш точних уявлень про себе, власний рівень конфліктологічної культури і реалії професійної діяльності. Формування конфліктологічної майстерності та індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця соціономічних професій, розвиток його творчих якостей в професійній діяльності і компетентності, умінь професійного самоаналізу відбувається завдяки співпраці викладачів і студентів в процесі навчальних практик. Результатом цього процесу є підвищення рівня конфліктологічних знань та практичних умінь студентів в майбутній професійній діяльності.

Мета статті полягає у визначенні практики як важливого чинника розвитку конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій.

Виклад основного матеріалу. Навчально-педагогічна практика є відповідальним етапом у підготовці майбутніх фахівців соціономічної сфери. Вона дозволяє студентам перевірити на практиці набуті теоретичні знання, а також переконатись у правильності обраного професійного шляху та

здатності працювати в цій галузі.

Важлива роль у формуванні конфліктологічної культури належить практичній підготовці. Часто поняття «практична підготовка» ототожнюють з поняттям «практика» студентів. Відповідно до «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» визначено, що практика студентів є невід'ємним складником процесу підготовки фахівців. Водночас, вказаним положенням передбачено дозвіл керівництву вищих навчальних закладів розробляти й упроваджувати інші технології виробничого навчання, що сприятимуть досягненню високої якості практичної підготовки студентів [1, с. 15].

Погоджуємось з думкою В. Скакуна, який розуміє поняття «практика» як специфічну свідому, цілеспрямовану, чуттєво-предметну діяльність, що здійснюється людьми, які наділені свідомістю, мисленням, знаннями і практично застосовують свої інтелектуальні здібності. Тому практика є єдністю суб'єктивного і об'єктивного, свідомості і буття [4].

Практика – основа пізнання і критерій істини, складова частина навчально-виховного процесу, передбачена навчальними планами і програмами, організована в реальних виробничих умовах (або близьких до них) з метою формування у студентів уявлення про конкретну професійно-виробничу сферу, набуття практичних знань, умінь та навичок, досвіду самостійної роботи за обраною професією [3, с. 56].

Аналіз діяльності педагогів і практичних психологів показує, що професійні труднощі найчастіше пов'язані з технологічними аспектами практичної роботи, починаючи із загальної організації праці, шляхів і способів взаємодії з дорослими і дітьми і закінчуючи конкретними методиками, що використовуються в роботі з різними віковими групами. Тому дуже важливо у підготовці майбутніх фахівців соціономічної сфери зробити акцент на прикладному характері одержаних знань.

Студентам необхідно розвивати свій рефлексивний потенціал, оволодівати навичками самоаналізу й цілісного аналізу ситуації спілкування, необхідно вчитись працювати в ситуації «тут і тепер», розвивати вміння займати партнерську позицію, здійснювати реальне управління груповим процесом та індивідуальною психокорекцією, що ґрунтуються на результатах психодіагностики.

І саме практика надає майбутнім фахівцям соціономічної сфери можливість апробації і розвитку професійно значущих якостей та опанування основами роботи з дітьми різних вікових категорій, їх батьками і вчителями.

Майбутні практичні психологи, проходять такі види практики: навчально-ознайомчу, психодіагностичну, психологічну та діагностико-психокорекційну практику.

Під час проходження психодіагностичної

практики студенти отримують завдання розробити та провести психодіагностичну роботу, що передбачає психологічне вивчення реальної проблемної ситуації (ситуація обирається разом із психологом та узгоджується з керівником групи). Ситуація передбачає використання не менш п'яти різних психодіагностичних методів та методик.

Діагностико-психокорекційна практика студентів у закладах освіти є серйозною спробою застосувати свої психологічні знання в професійній діяльності. За період практики студентам необхідно спробувати себе в різних видах роботи і з різними віковими категоріями учнів. Практиканти починають з активного спостереження за діяльністю шкільного психолога і закінчують самостійною творчою роботою. Невід'ємною частиною психологічної практики повинно бути обговорення кожного виду роботи, аналіз помилок і розробка шляхів їх подолання.

Психологічна практика сприяє підвищенню рівня професійної компетентності студентів, розвитку ціннісно-змістової сфери майбутніх спеціалістів, саморозкриттю і самопізнанню, оптимізації процесу підготовки студентів до реальної професійної діяльності.

Важливим прикладним завданням цієї практики є забезпечення розвитку професійної компетентності студентів (знань, умінь, навичок, професійної інтуїції, досвіду), професійної культури, зокрема, її складової – конфліктологічної культури, та професійно важливих якостей (емпатії, відповідальності, толерантності, соціальної компетентності, високої емоційної стійкості, уміння швидко і конструктивно орієнтуватися в складних ситуаціях).

Психологічне консультування полягає в тому, що психолог допомагає у розв'язанні тих проблем, з якими до нього приходять самі вчителі, учні, батьки. Часто вони усвідомлюють існування проблеми після просвітницької та профілактичної діяльності психолога.

Під час проходження педагогічної практики ми пропонуємо студентам робити відеозапис ситуацій, коли в них виникали труднощі у взаємодії з оточуючими. Адже конфлікти є результатом порушення правил спілкування.

Вміння ладити з людьми – це особливе мистецтво. Формуванню цього вміння сприяє знання механізмів взаємопритягнення, як-от: прихильність; симпатія; довіра, тобто віра в конкретну людину чи її певні якості; повага. Студентам важливо зрозуміти, що надійним способом запобігання конфліктів у колективі є використання етичних правил ділового спілкування.

Науковцями доведено, що, одержуючи неприємну інформацію, здатну спровокувати конфлікт, свідомість найчастіше прагне звільнитися від її і витісняє її в підсвідомість. Не бажаючи

розв'язувати проблему і вступати в конфлікт, людина відправляє свій біль, роздратування, образу і т.п. у сферу підсвідомого, не підозрюючи, що закладає в себе міну уповільненої дії.

У тому випадку, якщо інформація і почуття знаходяться у свідомості, то вони нею контролюються. Витиснуті в підсвідомість, вони виходять з-під контролю і можуть виявити себе спонтанно, непередбачено й емоційно руйнівно. Тоді в певних ситуаціях, коли з'являється подразник, людина може поводитися неадекватно, виплеснувши на поверхню всю гаму почуттів, що знаходилися в підсвідомості. Тому конфліктологічна культура майбутнього фахівця соціономічної професії, а також конфліктологічні знання, уміння і навички дозволять йому конструктивно будувати свою професійну діяльність і розв'язувати професійні завдання в такій складній ситуації соціальної взаємодії як конфлікт.

Формування конфліктологічної культури є важливою й складною частиною професійної підготовки майбутнього фахівця соціономічної сфери під час якої у студентів процес формування конфліктологічної культури в ході практичного навчання об'єктивно більш активний, ніж у ході теоретичного навчання.

Проаналізуємо досвід практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, адже саме вона забезпечує розвиток конфліктологічної культури майбутніх спеціалістів соціальної сфери. Перша практика студентів соціономічних професій проходить на першому курсі у першому семестрі упродовж двох тижнів у соціальних службах, носить ознайомлювальний характер та сприяє ранній професійній орієнтації. Наступна трьохтижнева практика проходить у школі з метою ознайомлення студентів з основним змістом роботи освітніх закладів та служб соціально-педагогічної допомоги і підтримки дітей та їх проблем.

В процесі практики студенти набувають досвіду, удосконалюють свої комунікативні та організаторські уміння, які є важливими складовими конфліктологічної культури майбутніх фахівців. Крім цього, в літній період студенти проходять практику в інструктивно-методичному таборі з дітьми в оздоровчих освітніх закладах.

Під час літньої практики у студентів формуються комунікативні, організаторські, конструктивні та прикладні (різноманітні види художньої та прикладної творчості) уміння та навички. Цей вид практики забезпечує розвиток комунікативних вмінь майбутнього соціального педагога, а отже, і його конфліктологічної культури.

Студент-практикант здійснює психодіагностичне дослідження міжособистісних відносин у дитячому колективі, самостійно прогнозує розвиток взаємовідносин та можливих проблемних ситуацій в період роботи з дитячою групою та по можливості

розв'язує конфліктні ситуації, набуваючи не тільки досвіду виховної роботи з дітьми, але й формує власну конфліктологічну культуру.

Серед завдань цього виду практики, що мають важливе значення для формування складових конфліктологічної культури, можемо виокремити розвиток вмінь взаємодіяти з дітьми та формування індивідуального стилю педагогічної діяльності. Тому вона сприяє розвитку педагогічної позиції та професіоналізму майбутніх соціальних педагогів.

На старших курсах студенти проходять комплексну практику на базі стаціонарних соціальних закладів та громадських доброчинних організацій, тривалістю один місяць. Під час такої практики студенти закріплюють навички консультування клієнтів, методики комунікації, управлінсько-організаційної діяльності. Завершальним етапом комплексної практичної діяльності студентів є підготовка курсової роботи та іспити з відповідних навчальних курсів.

Переддипломна практика тривалістю 12 тижнів у регіональних структурах соціального захисту (обласних, районних комітетах та управліннях), закінчується підготовкою та захистом дипломного проекту. Переддипломна практика проводиться переважно в установах і закладах за майбутнім місцем роботи випускників, які мають можливість продемонструвати свої професійні знання, вміння, навички а також показати рівень своєї конфліктологічної підготовки.

Як важливий чинник розвитку конфліктологічної культури практика – цілісна система, що включає такі компоненти: мета, потреба, мотив, предмет, на який спрямована діяльність. Взаємозв'язок теоретичної підготовки і практики в процесі формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців має важливе значення. У практичній діяльності формуються потреби в знаннях, вміннях та навичках; можливість виявити прогалини у знаннях та вміннях управління конфліктними ситуаціями та їх усунення.

Навчальні плани передбачають неперервний тісний зв'язок теоретичної та практичної підготовки студентів протягом усього періоду навчання, а тому наявність ділових контактів організаторів практики з викладачами є важливою умовою ефективного формування конфліктологічної культури.

З метою покращення цієї співпраці між кураторами, викладачами, психологом, керівниками практики ведеться журнал спостережень, де керівники практики оцінюють конфліктологічну діяльність майбутніх психологів під час виконання професійних функцій.

Аналіз даних журналу спостережень дає змогу

вчасно виявити недоліки у процесі формування конфліктологічної культури як усієї групи загалом (неправильно підібрані технології та засоби педагогічного впливу), так і окремих студентів (вплив особистісних характеристик) [4, с. 158-160].

Керівникам практики важливо протягом всього періоду проходження практики проводити консультації, на яких слід обговорювати позитивні й негативні ситуації професійного спілкування, проблеми, з якими їм прийшлося зіштовхнутися або стати свідками.

Навчально-педагогічна практика студентів соціономічних професій здійснюється за такими етапами:

- формування системи професійних знань, умінь, навичок, необхідних майбутньому фахівцю;
- включення студентів у виконання завдань на розвиток особистості та актуалізацію умінь;
- формування творчої професійної позиції в освітньому процесі;
- розвиток у майбутніх фахівців рефлексії, потреби у самовдосконаленні тощо;
- аналіз результатів навчально-педагогічної практики;
- визначення шляхів корекції виявлених проблем у процесі педагогічної практики і вдосконалення знань, умінь і навичок, що забезпечують більш високий рівень професійної діяльності.

Висновки. Навчально-педагогічна практики є важливим чинником розвитку конфліктологічної культури майбутнього фахівця соціономічної сфери. Студенти, застосовуючи на практиці конфліктологічні знання, критично осмислюють їх, поглиблюють і, таким чином, вони удосконалюють конфліктологічну культуру. Ознайомившись з досвідом творчих педагогів і застосовуючи його на практиці, студенти в пошуках власних шляхів розв'язання практичних проблем.

Власний досвід активного та творчого підходу до практичної роботи формує у майбутніх фахівців індивідуальний стиль професійної діяльності, виховує стійкий інтерес до своєї професії, потреби в самопізнанні й професійному вдосконаленні.

Отже, ефективна організація практики у професійній підготовці фахівця є не лише критерієм освоєння теоретичних знань, а й важливим чинником розвитку конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій та запорукою становлення конкурентоздатного фахівця, здатного не лише виконувати свої професійні функції, але й перетворювати конфліктогенність середовища з метою попередження негативних конфліктів.

Література:

1. Бірюк Л. Я. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної

підготовки (психолого-дидактичний аспект): навч. посіб. – К. : Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – 210 с.

2. Коваль Л.М. Формування ефективного механізму удосконалення практичної підготовки для галузі торгівлі / Людмила Миколаївна Коваль // Практика як основоположна складова підготовки фахівців галузі знань «Економіка та підприємництво»: діалог із роботодавцями : тези доповідей I Всеукр. наук.-практ. круглого столу (3 грудня 2009 р.). – Хмельницький : Хмельницький оперативний торговельно-економічний інститут, 2009. – С. 13-18.

3. Пальчук М.И. Сущность понятий «практика» и «практическое обучение» и их взаимосвязь /М.И.Пальчук // Культура народов Причерноморья : науч. Журнал. –Симферополь : Межвузовский центр «Крым». –2006. – No73. – С.275-277.

4. Скакун В.А. Преподавание курса «Организация и методика производственного обучения» /В.А.Скакун/ Методическое пособие. –М.: Высшая школа, 1984. – 168 с.

5. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навчальний посібник / З.І. Слєпкань. – К. : Вища шк., 2005. –239 с.